

Naravoslovna učna pot Vrata

The Vrata Valley Nature Trail

Martin ŠOLAR*

Izvleček

Solar, M.: Naravoslovna učna pot Vrata. Gozdarski vestnik št. 3/96. V slovenščini, cit. lit. 7.

Zaradi izredno zanimivih gozdnih ekosistemov in drugih naravnih znamenitosti v Vratih, je uprava Triglavskega narodnega parka skupaj z mednarodno fundacijo Alp Action, Ministrstvom za kulturo RS ter Skladom kmetijskih zemljišč in gozdov RS, pripravila zavarovanje nekaterih gozdnih ekosistemov; namen je ohranitev, vzgoja in izobraževanje. Gozdovi in naravne znamenitosti doline Vrata so povezani v naravoslovno učno pot.

Ključne besede: učna pot, naravna znamenitost, gozdni ekosistem, izobraževanje.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Mednarodna fundacija Alp Action, ki ima sedež v Ženevi, spodbuja in finančno podpira akcijo "Zelena streha za Evropo". Cilj akcije je ohranjanje gozdnih površin v Alpah in povečanje le-teh. V večini alpskih držav so bile velike površine gozdov izsekane za potrebe pašništva, zaradi izkoriščanja gozdov, v zadnjem obdobju pa tudi zaradi turizma oziroma izgrajenju smučarskih prog, cest in druge infrastrukture. V letih od 1991 do 1995 je bilo v Avstriji, Nemčiji, Švici, Franciji in Italiji posajeno 481.000 sadik. Drevesca in pogozditev je sponzorirala fundacija Alp Action oziroma njen glavni donator concern Kraft Jacobs Suchard, nam bolj poznan kot proizvajalec čokolade Milka.

Javni zavod Triglavski narodni park je zaradi dolgoletnih sodelovanj v mednarodnih naravovarstvenih institucijah lahko navezal stike s fundacijo Alp Action. Tudi Slovenija - Triglavski narodni park - je bila

Synopsis

Solar, M.: The Vrata Valey Nature Trail. Gozdarski vestnik No. 3/96. In Slovene, lit. quot. 7.

The Triglav National Park Office, subsidized by the international foundation Alp Action, the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia, and the Agriculture and Forest Fund of the Republic of Slovenia has prepared a forest ecosystem conservation programme and established a nature trail, the so-called Forest Nature Information Trail, along the Vrata valley.

Key words: nature information trail, natural peculiarities, forest ecosystem, education

uvrščena v program "Zelena streha za Evropo". Način gospodarjenja z gozdom, nekoč in danes, se pri nas razlikuje od drugih alpskih držav. Skozi stoletja smo uspeli ohraniti gozdove. Gospodariti v gozdu je pomenilo vzdrževati gozd za naslednje rodove. V Triglavskem narodnem parku smo skupaj z gozdarji Zavoda za gozdove Slovenije ugotovili, da izvedba akcije "Zelena streha za Evropo" s pogozdovanjem v gozdnih Triglavskega narodnega parka ni najbolj primerna.

Fundaciji Alp Action smo predstavili gozdove doline Vrata, v katerih so primarne splošno koristne funkcije. Poudarek je na varovanju in zavarovanju obstoječih gozdov. Sonaravni gospodarski gozd, varovalni gozd, gozd v ekstremnih rastiščnih razmerah so dejavniki, ki so narekovali odkupe in zavarovanja. Ob pomoči fundacije Alp Action, takratnega resornega Ministrstva za kulturo (1993), Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov ter uprave Triglavskega narodnega parka je bilo odkupljeno nekaj zanimivih gozdnih zemljišč ter namenjenih za vzgojo in izobraževanje. To je bil tudi edini pogoj sponzorja ob tem, da se njegov logotip pojavlja na informacijskih gradivih in pojasnevalnih tablah. Zaradi

* M. Š., dipl. inž. gozd, Triglavski narodni park, Kidričeva 2, 4260 Bled, SLO.

izredno zanimivih, a razpršenih gozdnih ekosistemov in drugih naravnih znamenitosti v dolini Vrata, smo se odločili urediti naravoslovno učno pot.

2 TRIGLAVSKI NARODNI PARK 2 THE TRIGLAV NATIONAL PARK

Triglavski narodni park je bil v današnjem obsegu ustanovljen in razglašen z Zakonom o TNP leta 1981. Leži v severozahodnemu kotu Slovenije, med Savo in Sočo, obsega praktično cele Julijske Alpe v Sloveniji. Velikost parka je 84.805 hektarjev, kar pomeni 4 % slovenskega ozemlja. Gozdovi v Triglavskemu narodnemu parku imajo poseben pomen. Vseh gozdnih površin v TNP je 56.337 ha (67 % celotnega narodnega parka), od tega 9.950 ha gozdov v borbeni coni alpskih grmišč in

Informacijska tabla "Alpski log" na naravoslovni učni poti
The „Alpski log“ information table in a nature trail

Mravljišče v gozdu v ekstremnih rastiščnih razmerah
An anthill in a forest in extreme site conditions

10.802 hektarja zaraslih kmetijskih površin. Trajno varovalnih gozdov je v parku skupaj 8.243 ha, izločenih pa je tudi 9 gozdnih rezervatov s skupno površino 1.014 ha.

Varstvo Triglavskega narodnega parka ureja zakon dvostopenjsko. V TNP imamo robno in osrednje območje. Prilagoditev in uskladitev z mednarodnimi obvezami, ki jih Slovenija mora spoštovati, pomeni za TNP postopno prilagoditev mednarodnim varstvenim kategorijam. Zakon o TNP in IUCN kategorije pa določajo vlogo narodnega parka: varstvo, vzgoja in izobraževanje, raziskovanje, obisk in doživljanje narave.

Priprava in ureditev informacijskih tabel in parkovnih učnih poti, ki vzgajajo, izobražujejo in usmerjajo obiskovalce, je ob varstvu osnovna in ena temeljnih nalog uprave zavarovanega območja narodnega parka.

Informacijska tabla "Gozd s sonaravnim gospodarjenjem"
„Co-natural managed forest“ information table

Sukcesija vegetacije na melišču
Vegetation's succession on a scree

3 NARAVOSLOVNA UČNA POT VRATA 3 THE VRATA VALLEY NATURE TRAIL

Strokovne podlage za ureditev Naravoslovne učne poti Vrata predstavljajo obsežno gradivo. Na tem mestu bi rad učno pot predstavil tako, kot je predstavljena za vsakdanjega obiskovalca v zgibanki in na pojasnevalnih tablah.

3.1 Vrata

3.1 The Vrata valley

Vrata - ledeniška dolina, zasnovana na tektonski prelomnici, je vrezana pod Triglavom v smeri proti severovzhodu. Zgornji del Vrat ima tipičen U profil ledeniške doline. Matično podlago v dolini sestavljata predvsem triasni apnenec in dolomit. Vrata so zasuta s kvartarno nasipino, z morenami, rečnim prodom in pobočnim gruščem. Zatrep doline pod Triglavsko severno steno leži na nadmorski višini tisoč metrov. Relativno visoka nadmorska višina in osona lega sta vzrok za ostro gorsko podnebje. Zaradi strmih pobočij in obilice padavin so predvsem v zgornjem delu Vrat pogosti snežni plazovi, ki močno vplivajo na rastlinske razmere v dolini.

Gozdovi dajejo dolini Vrata močan pečat. Pokrivajo dno doline in strma pobočja na obeh straneh vse do vznožja sten vršacev, ki oklepajo Vrata. Gozdne površine le redko prekinjajo izkrceni rovti. Med drevesnimi vrstami prevladujejo bukev, smreka in macesen. Najbolj razširjena gozdna združba je alpsko bukovje s trilistno vetrnico. Tretjina gozdov v Vratih je varovalnih, preostalo so gospodarski gozdovi z močno poudarjenimi splošno koristnimi funkcijami, kot so hidrološka, klimatska, estetska, rekreacijska in druge. Gozdovi so kljub izkoriščanju, ostrim rastiščnim razmeram in znanim dejavnikom, ki dandanes povzročajo poškodovanost gozdov, dobro ohranjeni. Nekatere gozdne površine so zaradi nedostopnosti ostale popolnoma nedotaknjene in niso bile nikoli gospodarsko izkoriščane.

Ljudje v dolini Vrata so se v preteklosti ukvarjali predvsem s pašništvom, gozdarstvom in tudi z oglarstvom. Zadnjih sto let,

v zadnjem času pa še posebno, sta v Vratih pomembna gorništvu in turizmu. Toliko raznovrstnih in privlačnih možnosti ne nudi nobena druga alpska dolina v Sloveniji, zato so Vrata gornikom priljubljena in poznana.

3.2 Slap Peričnik

3.2 The Peričnik waterfall

Slap Peričnik je nastal z ledeniškim preoblikovanjem doline Vrata. V zadnji ledeni dobi je ledenik Vrata poglobil in razširil, zato je obvisela stranska dolina, po kateri je že pred poledenitvijo tekel potok Peričnik. Po umiku ledenika je voda začela padati kot slap čez stopnjo v dolino. Tok slapa se je večkrat premaknil, to dokazujejo fosilna ustja, stari zapiski in fotografije. Nad Spodnjim Peričnikom, visokim 52 metrov, si je čez konglomeratno stopnjo vrezal pot tudi Zgornji Peričnik, ki je s 16 metri precej nižji. Nad njim je v konglomeratnih skladih naravni most z odprtino, visoko okoli 3 metre.

3.3 Galerije

3.3 Galleries

Konglomeratna stopnja se v dolini Vrata pokaže na levem bregu Triglavске Bistrice nekoliko niže od Turkove planine in se z vmesnimi manjšimi presledki vleče skoraj do Mojstrane. Njena debelina znaša tudi nad 100 metrov. Manjši deli konglomerata se pojavljajo tudi na desnem bregu Triglavске Bistrice.

Pleistocenski konglomeratni prag sestavljajo različno odporne plasti, zato se v geološki zgodovini Bistrice vanje ni enakomerno globoko zajedla. Slabše sprijete plasti so ponekod spodjedene in tvorijo značilne galerije. Trdnejše sprijete pasovi pa so vzrok za nastanek previsov. Konglomerat sestavljajo večinoma svetlosivi prodniki različnih velikosti dachsteinskega apnenca, ki so zaradi kratke transportne poti slabo zaobljeni.

Zanimivost galerij je tudi drevesna vegetacija, rastoča na robu previsne konglomeratne stopnje.

3.4 Sonaravno gospodarjeni gozd

3.4 Co-natural managed forest

Gospodarski gozd je kategorija urejanja gozdov. Sonaravni gospodarski gozd v neposredni bližini Poldovega rovta v Vratih je značilen alpski gozd, v katerem se pri gospodarjenju upoštevajo značilnosti drevesnih vrst in ekologija rastišča. V gozdu je gospodarjenje sonaravno in zmerno v okviru možnosti, ki jih nudi narava gozda, s ciljem ohraniti vrstno sestavo in stabilnost.

Glavna drevesna vrsta gozda na izredno dinamičnem valovitem reliefu je sencozdržna bukev z razvejenim koreninskim sistemom in prilagodljivo krošnjo. Smreka je univerzalna drevesna vrsta, ki je doma v vseh alpskih dolinah. Dobro prenaša mraz, za pomlajevanje pa potrebuje nekaj več svetlobe kot bukev. Macesen je vrsta ekstremnih rastiščnih razmer na gozdni meji. Za svojo rast potrebuje veliko svetlobe, zato se v gozdu praviloma naseli le v večjih vrzelih.

Pomlajevanje v gozdu je naravno. V relativno majhnih vrzelih se pomlajujeta bukev in smreka, to sta sencozdržni drevesni vrsti, kar kaže, da je razvoj gozda uravnovešen. Negativnih posledic prstoživečih rastlinojednih živali in pašne živine na mladju ni.

3.5 Gozd v ekstremnih rastiščnih razmerah

3.5 A forest in extreme natural site conditions

Na desnem bregu Triglavске Bistrice, nasproti Turkove planine, je izredno pes-ter prehod med strugo in gruščnatim vršajem. Tu se prepletajo različne oblike pionirske vegetacije. Ekstremne rastiščne razmere gozda določajo osojna lega, hlad, kratka vegetacijska doba, nerazvita tla, aluvialna dejavnost vode in navzočnost pašne. Zaradi skromnih rastiščnih pogojev so tu vrste, ki jih sicer najdemo na zgornji gozdni meji - rušje, dlakavi sleč, lističjaki... Ekstremnost ekoloških dejavnikov se lahko primerja s pogoji rasti v bojni coni gozda na zgornji gozdni meji.

Za alpski log, ki ga sestavljajo vrbe in

smreka, je aluvialno delovanje Bistrice glavni ekološki dejavnik. Posledica njenega delovanja so plastovita in gibljiva tla, tako da razvoj gozda ne poteka sklenjeno. Mejo med gibljivimi in stabilnimi tlemi nakazuje bukev, ki ne prenese gibljivih tal. Pomen pionirske vegetacije je v tem, da veže tla in ustvarja pogoje za rast drugih vrst.

Močan negativni ekološki dejavnik pri razvoju gozda je paša, ki v Vratih še vedno obstaja. Razvoj vegetacije je upočasnen, gozdni zastor je pretrgan, kar nakazuje tudi spomladanska resa, ki se pojavlja le tam, kjer gozd ni sklenjen.

3.6 Zatrep doline Vrata

3.6 A gable end of the Vrata valley

Zatrep doline Vrata obdajajo naravne znamenitosti. Edini stalni vodni vir doline je Triglavska Bistrica, ki dobiva vodo iz okoliških visokogorskih krmic in zakrasedih podov. Izvira izpod grušča pod Triglavsko severno steno. V obdobjih obilnejših padavin je hudournik Triglavska Bistrica izoblikovala širok nanos, v katerem se je potek struge večkrat menjal. V sušnejših obdobjih Bistrica kmalu po izvira ponikne in pride na površje šele pod Turkovo planino. Stalni pritok je le Peričnik in nekateri manjši pritoki, druge vode so hudourniškega značaja in ožive le ob izdatnem deževju.

Nad zatrepom doline Vrata krajuje mogočna Triglavska severna stena. Široka je tri kilometre in povprečno visoka 1000 metrov. Spada med tri največje stene Vzhodnih Alp. V steni se zvrste številne lepo vidne in različno debele plasti zgornje-triasnega dachsteinskega apnenca. Steno delijo izraziti stebri, poleg njih pa je Triglavska severna stena polna grap, preduhov, oken in značilnih polic.

Triglavska severna stena ali krajše kar Stena pomeni simbol slovenskega alpinizma. V polpreteklem času se je v Steni odvijalo tekmovanje med domačimi in tujimi plezalci, ki je imelo tudi velik narodno-budilniški pomen. Danes vodi prek Stene več kot 100 plezalnih smeri in variant. Pomembne mejnike pri osvajanju Stene so postavili domači plezalci. Prvi je prek

Stene prišel trentarski divji lovec Ivan Berginc že leta 1890, plezal pa je v območju današnje Slovenske smeri. Skalaši so preplezali leta 1928 Gorenjsko smer z Ladjo in leta 1931 veličastno prečenje Stene po Zlatorogovih policah. Joža Čop je leta 1945 preplezal Osrednji steber, danes Čopov steber, ki so ga v šestdesetih letih prvič pozimi ponovili Kunaver, Sazonov in Belak. Tudi Sfingo, ta niz plošč in stebrov, steno v Steni, so prvi preplezali domači alpinisti. Lažja in zavarovana prehoda prek Stene, namenjena navadnim gornikom, vodita le po vzhodnem in zahodnem robu Stene čez Prag in prek Luknje na Plemenice.

Na meliščih pod stenami osvaja rastle nekdanji plaz. To je tipični pojav rastlinske sukcesije. Pod steno je sveže belo melišče, niže sivo staro melišče, ki ga že prepredajo pritalne pionirske vrste, katerih naloga je vezava tal in ustvarjanje humusa. Nadaljnjo stopnjo rastlinske sukcesije kažejo rušje, rušje z macesnom ter macesen z bukvijo na mejnem gorskem območju bukke.

Rastlinstvo se menja z dviganjem nadmorske višine. Pogled na skupino Škrlatice, Dovškega križa in Kukove špice iz konca Vrat navzdol nam kaže višinske vegetacijske pasove v Vratih. Zaradi snežnih plazov, erozije, talnih pogojev, mikroekoloških razlik (greben, izboklina, graben) in različnih sukcesijskih razvojnih stopenj višinski pasovi niso idealni in v ravnih linijah, pač pa močno dinamični. Ločimo montanski – gorski pas bukke, altimontanski pas bukke z macesnom, podalpski pas macesna, ruševja in dlakavega sleča in pas alpskih travišč. Ti vegetacijski višinski pasovi so prekinjeni in prepredeni z

melišči, grabni in plaznicami, na katerih žepoteka rastlinska sukcesija.

3.7 Bukovlje

3.7 Bukovlje

Gozdno območje za Aljaževim domom, katerega meje določajo na eni strani struga Triglavske Bistrice, na drugi vzhodje Stenarjevih sten in se končuje na gozdni meji pod Sovatno in Luknjo, imenujemo Bukovlje. Gre za enodoben bukov gozd, ki je nastal po naravni nesreči, plazu oziroma pišu. Vsa drevesa v enodobnem gozdu so približno enake starosti. Gozd v Bukovlju ima izrazito varovalno vlogo. Bukov gozd že v zgornjih 50 -100 metrih pod stenami zaustavlja plazove. V tem zgornjem območju rastejo tako imenovane „lavinske“ bukve, katerih debela so prvih nekaj metrov poležena po tleh. Bukov gozd uspeva na izredno plitvih in skalovitih tleh.

VIRI

1. Gozdno gospodarstvo Bled : Gozdno gospodarski načrt za GGE Jesenice 1988 -1997
2. Pavšek M., Ogroženost Triglavskih dolin Vrata in Kot zaradi naravnih nesreč; FF Oddelek za geografijo - seminarska naloga; 1987
3. Počkar B., Stritih J., Robič D., Šolar M.; Strokovne podlage za naravoslovno učno pot v Vratih; 1994
4. Ramovš A.; Slapovi na Slovenskem; 1983
5. Šolar M., Lukan Klavžer T., Triglavski narodni park - Naravoslovna učna pot Vrata - prospekt 1995
6. Triglavski narodni park; Vodnik; 1985
7. Zorn M.; Fitocenološki popis na gozdni parceli 1482/30 k.o. Dovje; 1995